

Wprowadzenie

Dbałość o stan edukacji młodego pokolenia, jego przygotowanie do życia w zmieniającej się rzeczywistości była i stale jest tematem namysłu i analiz naukowców¹, dyskursu specjalistów różnych dyscyplin, działań wielu podmiotów (decydentów politycznych, działaczy oświatowych, przedstawicieli różnych kręgów społecznych, pedagogów i rodziców). Trwają także ciągle poszukiwania adekwatnych dla współczesności i przyszłości celów edukacji², wizji i funkcji szkoły³, optymalnego z punktu widzenia potrzeb społecznych zestawu treści kształcenia, doboru efektywnych metod transmisji wiedzy i umiejętności⁴, sposobów organizacji kształcenia czy zastosowanych mediów dydaktycznych⁵;

---

¹ Por. C. Kupisiewicz: *Paradygmaty i wizje reform oświatowych*. Warszawa: Wydawnictwo „Żak”, 1994; Idem: *Szkolnictwo w procesie przebudowy*. Warszawa: Wydawnictwo „Żak”, 1996; T. Lewowicki: *Przemiany oświaty*. Warszawa: Wydawnictwo „Żak”, 1997; T. Pilch: *Spory o szkołę. Pomiedzy tradycją a wyzwaniem współczesności*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1999; B. Śliwerski: *Jak zmieniać szkołę? Studia z polityki oświatowej i pedagogiki porównawczej*. Kraków: Impuls, 1998; D. Jankowski: *Edukacja wobec zmiany*. Toruń: Wydawnictwo A. Marszałek, 2003; C. Kupisiewicz: *Szkoła w XX wieku*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.

² T. Pilch: *Spory o szkołę...*, s. 34–37.

³ B. Śliwerski: *Jak zmieniać szkołę?...*

⁴ C. Kupisiewicz: *Szkoła w XX wieku...*

⁵ C. Kupisiewicz: *Paradygmaty i wizje reform oświatowych...*, s. 102–109.

analizuje się rolę i zadania nauczyciela nowoczesnej szkoły⁶, bada efekty kształcenia w różnych obszarach...

Z jednej strony ogromny rozwój w zakresie wiedzy merytorycznej, łatwość dostępu do różnych źródeł informacji, przemiana celów i ideałów wychowania na przestrzeni lat, rozwój wiedzy psychologicznej i pedagogicznej na temat możliwości uczenia się dzieci, a z drugiej kilkunrotne zmiany podstaw programowych, zasad organizacji kształcenia w szkołach, obniżenie wieku obowiązku szkolnego do sześciu lat, a następnie odstępianie od tego, ekspansywna działalność wydawnictw oferujących szkolne podręczniki i liczne materiały edukacyjne, sukcesywne wprowadzenie jednolitego („rządowego”) zestawu podręczników dla klas początkowych, a po ledwie kilku latach rezygnacja z niego – to zaledwie parę przykładów ciągłego dokonywania zmian, często bez możliwości sprawdzenia efektów dopiero co podjętych działań. O ile poszukiwanie lepszych, bardziej efektywnych metod edukacji, atrakcyjnych dla dzieci, odpowiadających ich potrzebom sposobów działania jest zadaniem każdego nauczyciela, o tyle ilość narzucanych zmian, ich często chaotyczne wprowadzanie, brak możliwości właściwego przygotowania się do nowych zadań oraz brak na to czasu mogą wywoływać niepokój, zagubienie i dezorganizację w pracy szkoły i nauczycieli.

Zasygnalizowane zagadnienia stały się także tematem rozważań autorów części monograficznej niniejszego tomu „Chowanny”: kolejna zmiana struktury systemu oświaty, organizacji pracy szkoły, podstaw programowych kształcenia obligują pedagogów do namysłu, podjęcia badań czy formułowania zaleceń i wskazań zgodnie z wiodącym tematem *Perspektywy edukacji małego dziecka w kontekście zmian oświatowych*. Jak pisze Tadeusz Pilch, „szkolnictwo i wychowanie winny stać się wartościami szczególnego dobra narodowego i powinny zostać otoczone należytą opieką państwa. [...] Ta szczególna rola szkoły upoważnia do postulowania, aby całość systemu oświaty potraktować jako obszar niezbywalnej powinności i odpowiedzialności państwa, obszar strategicznie najważniejszej dziedziny rozwoju społecznego”. Przygotowane opracowania wpisują się w stale potrzebną debatę na temat oświaty i szkoły.

Tom otwierają rozważania Moniki Frani, zatytułowane *Perspektywy edukacji dziecka w świecie alternatywnych trendów i wyborów*. W swoim tekście autorka nakreśliła tło procesów edukacyjnych i wychowawczych, z którymi winna zmierzyć się współczesna rodzina, szkoła i inne instytucje wychowawcze (*high-tech/low-tech parenting, fast/slow life* czy globalizacja/lokalność) w procesie tworzenia optymalnych wa-

⁶ T. Lewowicki: *Przemiany oświaty...*, s. 120–125.

⁷ T. Pilch: *Spyry o szkołę...*, s. 204.

runków rozwoju dla podopiecznych. „Zapewnienie dostępu do wartościowych, w kontekście rozwoju ucznia, źródeł informacji i nowoczesnych technologii”⁸ należy do głównych zadań szkoły w zakresie edukacji wczesnoszkolnej, dlatego też problematyka ta znalazła swoje miejsce w niniejszym tomie „Chowanny”.

Środowisko wychowawcze, a szczególnie przestrzenie funkcjonowania współczesnego dziecka, ich różnorodność i specyficzne cechy zostały opisane przez Stanisława Juszczyka w opracowaniu pod tytułem *Funkcjonowanie współczesnego dziecka w przestrzeni edukacyjnej i medialnej*. Autor konstatuje konieczność alfabetyzacji medialnej i technologicznej nauczycieli w zakresie doboru, selekcji, sposobów wykorzystania i ewaluacji ich zastosowania w edukacji dzieci młodszych oraz konieczność alfabetyzacji samych dzieci w zakresie stosowania, interpretacji i krytycznego odbioru przekazów medialnych.

Zagadnienia wykorzystania nowoczesnych mediów przez dzieci i ich rodziców stały się tematem rozważań trojga autorów. Pierwszy z nich, Tomasz Huk, w artykule *Wychowanie pokolenia ekranów dotykowych na przykładzie matczynego opisu aktywności dziecka dwuletniego* charakteryzuje sposoby wykorzystania urządzeń mobilnych, związane z nimi możliwości edukacyjne, ale i zagrożenia wypływające z udostępniania takich urządzeń małemu dziecku. Marcin Musioł, analizując wpływ wykorzystania mediów elektronicznych przez dzieci w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym oraz przez ich rodziców na proces wychowania, wskazuje na konieczność podjęcia pedagogizacji opiekunów, która powinna obejmować: czas korzystania przez dziecko z mediów elektronicznych, wykonywane za ich pośrednictwem działania, kryteria doboru treści, stosowane programy i aplikacje, zagrożenia wynikające z dostępu do sieci i portali społecznościowych. Na inny aspekt wykorzystania możliwości Internetu i sieci społecznościowych zwróciła uwagę Anna Brosch, która motywy, treść i konsekwencje zamieszczania przez rodziców (a także same dzieci) własnych wideorejestracji na YouTube przedstawiła w artykule *Celebryci w skali mikro. Lansowanie dzieci w serwisie internetowym YouTube*.

---

⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. Dz.U. 2017, poz. 356, załącznik 2, s. 17.

Nowy zakres ujętych w podstawie programowej kształcenia ogólnego⁹ osiągnięć uczniów wyznacza konieczność modyfikacji działań dydaktycznych w poszczególnych obszarach kształcenia, dlatego też autorzy kolejnych tekstów tomu skupili się na szczegółowych zagadnieniach edukacji dzieci w młodszym wieku szkolnym.

Analizie możliwości wykorzystania nowych naukowych odkryć dotyczących procesu uczenia się (na przykład neurodydaktyki), poszukiwania innowacji w kształceniu pokolenia „cyfrowych tubylców” czytania, pisania, słuchania i mówienia poświęcony jest artykuł Małgorzaty Mních, która zastanawia się nad koniecznością zmiany sposobu nauczania-uczenia się w szkole jutra z myślą o potrzebie rozwijania sposobów rozumowania zgodnie z Howarda Gardniera teorią pięciu umysłów przyszłości.

Znaczenie umiejętności słuchowych dziecka dla rozwoju mowy, nauki czytania i pisania przybliża Irena Polewczyk; swoje wnioski opiera na wynikach badań przeprowadzonych wśród dzieci w wieku przedszkolnym. Autorka zwraca także uwagę na fakt, iż w zapisach podstawy programowej z kolejnych lat coraz bardziej ogranicza się wymagane kompetencje dzieci w zakresie umiejętności słuchowych; podkreśla jednocześnie konieczność ich stałego ćwiczenia dla zapewnienia dziecku dobrego startu szkolnego. Znaczenie diagnozy wstępnej dotyczącej gotowości szkolnej dziecka do uczenia się matematyki omawiają Magdalena Marekwiś i Irena Polewczyk. W opracowaniu zatytułowanym *Znaczenie diagnozy gotowości szkolnej w zakresie matematyki w kontekście diagnozy umiejętności matematycznych po klasie I* charakteryzuje się znaczenie gotowości do uczenia się matematyki, omawia zakres treści przewidzianych do opanowania w klasie I szkoły podstawowej oraz analizuje wyniki przeprowadzonych przez autorki badań dotyczących relacji między gotowością szkolną a umiejętnościami matematycznymi dzieci na zakończenie pierwszego roku edukacji. Z kolei Ewelina Kawiak skupia się na wartości zadań, w tym zadań problemowych, w kształtowaniu umiejętności matematycznych dzieci w młodszym wieku szkolnym; analizuje przy tym opinie nauczycieli wczesnej edukacji na temat walorów i niedostatków oraz możliwości zastosowania tego typu zadań w rozwijaniu myślenia matematycznego uczniów.

Poczucie kompetencji społecznych uczniów w młodszym wieku szkolnym badała Hewilia Hetmańczyk. Przedstawiła ona samoocenę uczniów w zakresie: koncentracji uwagi w klasie i podczas pracy domowej, radzenia sobie z sytuacjami trudnymi, konfliktami czy problemami społecznymi, umiejętności nawiązywania kontaktów czy współdzia-

---

⁹ Ibidem, załącznik 2.

łania, stosowania zasad moralnych; wskazała znaczenie samooceny w podanych zakresach dla funkcjonowania dziecka w szkole i sposoby rozwijania tych sfer. Możliwości kształtowania kompetencji środowiskowych (na przykład wartościowania, intelektualnych, komunikacyjnych i negocjowania, decyzyjnych, organizacyjnych, samokontrolnych, wolicjonalnych i sprawczych) uczniów klas początkowych w trakcie zajęć zielonej szkoły omawia w swym opracowaniu Alina Budniak, natomiast Magdalena Christ w artykule *Leśne przedszkola jako sposób przeciwdziałania zespołowi deficytu natury* wskazuje znaczenie bezpośredniego kontaktu ze światem przyrody w kształtowaniu świadomości ekologicznej dzieci w wieku przedszkolnym, opisuje ideę, zasady funkcjonowania i znaczenie leśnych przedszkoli.

Mirosław Kisiel dokonał przeglądu nurtów myślenia o edukacji muzycznej, kierunków zmian w jej zakresie według badaczy i specjalistów oraz zaprezentował wartość i znaczenie muzyki w wychowaniu i edukacji estetycznej uczniów młodszych w świetle badań, a także implikacje teoretyków dla praktyki oświatowej.

Ostatnie z pomieszczonych w części monograficznej rozważań dotyczy postrzegania nauczyciela przez uczniów klas początkowych. Autorzy tego artykułu – Olimpia Gogolin i Eugeniusz Szymik – analizują, opierając się na przeprowadzonych badaniach własnych, cenione i odrzucone cechy nauczyciela, jego sposób odnoszenia się do uczniów czy motywacji do nauki, decydujące o efektach pracy pedagoga.

Przedstawione w niniejszym tomie „Chowanny” rozważania na temat kształtu, celów, zakresu, przebiegu i znaczenia edukacji małego dziecka stanowią głos w dyskusji i wyraz troski o jej stan w trakcie bezustannie trwających szkolnych reform. Postulaty wieńczące zawarte w tomie opracowania wskazują na konieczne uzupełnienia zagadnień programowych czy działań nauczycieli w sytuacji permanentnych przeobrażeń i przebudowy systemu oświaty. Uzupełnienie to jest konieczne, aby nie zgubić kierunku i nie zatracić głównego celu, o którym Tadeusz Lewowicki pisze: „potrzebna jest jasno określona wizja i klarowny program edukacji »przyjaznej« dzieciom, edukacji sprzyjającej ich rozwojowi, edukacji podmiotowej, edukacji pomagającej żyć w zmieniających się i trudnych warunkach, a jednocześnie przygotowującej do kształtowania tych warunków i pokonywania trudności. W sumie ma to być edukacja dla dzieci – nie tyle bowiem idzie o edukację, co o szczęście, rozwój, przyszłość dzieci”¹⁰.

---

¹⁰ T. Lewowicki: *Przemiany oświaty...*, s. 85.

Bibliografia

- Jankowski D.: *Edukacja wobec zmiany*. Toruń: Wydawnictwo A. Marszałek, 2003.
- Kupisiewicz C.: *Paradygmaty i wizje reform oświatowych*. Warszawa: Wydawnictwo „Żak”, 1994.
- Kupisiewicz C.: *Szkolnictwo w procesie przebudowy*. Warszawa: Wydawnictwo „Żak”, 1996.
- Kupisiewicz C.: *Szkoła w XX wieku*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006.
- Lewowicki T.: *Przemiany oświaty*. Warszawa: Wydawnictwo „Żak”, 1997.
- Pilch T.: *Spory o szkołę. Pomiędzy tradycją a wyzwaniami współczesności*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 1999.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej. Dz.U. 2017, poz. 356.
- Śliwerski B.: *Jak zmieniać szkołę? Studia z polityki oświatowej i pedagogiki porównawczej*. Kraków: Impuls, 1998.

Alina Budniak